

ALTERNATIVNI KONCEPTI I POTICANJE KREATIVNOSTI U VRTIĆU – PEDAGOGIJA MONTESSORI

Apstrakt: U ovom članku napravili smo pregled i analizu pristupa alternativnih pedagogija. Pažnju smo usmjerili na koncepciju Montessori u odgoju i obrazovanju djece rane i predškolske dobi u vrtićima, te dostupna znanstvena istraživanja na ovom području. Istraživanja i provjere u praksi pokazuju da djeca koja pohađaju vrtiće i škole po Montessori programu imaju veću motivaciju, više interese i veću samostalnost. Individualni pristup ima nekoliko prednosti, a posebno na razvoj sposobnosti pojedinca i otkrivanje darovitosti. Iz koncepta Montessori razvili su se programi za rad sa djecom s poteškoćama u razvoju, program za poticanje duhovnog razvoja, program za poticanje darovitosti. Cilj nam je bio istražiti, koliko je plansko, sustavno i na temelju praćenja refleksije osviješteno organiziranje materijalnih uvjeta, te na koji način korespondira sa sadržajnim obogaćivanjem u poticanju kreativnosti i darovitosti djece.

Glavne riječi: alternativna pedagogija, dijete, koncept, kreativnost, vrtić.

Uvod

Alternativne pedagogije

Najpoznatije afirmirane alternativne koncepcije su: *Waldorfska pedagogija* (R. Steiner), *Dječja kuća* (M. Montessori), *Reggio pedagogija* (L. Malaguzzi), *Socijalno – situacijski pristup*, J. Zimmer, *Head start – kurikulum za rano obrazovanje*, Jule Sugarman, *Korak po korak*, sestre Agazzi. Rani dječji razvoj je područje koje već nekoliko desetljeća privlači veliki interes znanstvenika, šire javnosti i političkih tijela. Mnoge su zemlje razvile ambiciozne planove za povećanje broja djece u odgojno-obrazovnim institucijama, poboljšanje preduvjeta za razvoj djece rane dobi, kao i za unapređenje kvalitete odgoja i obrazovanja djece i njihovih obitelji. Argumenti koji opravdavaju ovako zacrtane planove su ekonomske, neurobiološke, obrazovne i socijalne prirode. Prepoznato je da su, s aspekta pojedinca, iskustva u ranoj dječjoj dobi temelj razvoja preduvjeta kasnijeg uspješnog učenja i sudjelovanja u društvenom životu. Na društvenom planu, ovo razdoblje je važno za promicanje inkluzije i jačanje socijalne kohezije, kako djeteta, tako i obitelji. Ekonomske računice su pokazale da je ulaganje u rani razvoj djeteta najisplativije. Bez obzira na to o kojim se argumentima radilo, važno je osigurati da je interes djeteta u centru svih smjernica, kao i u centru svakodnevne prakse, te da dijete kroz visokokvalitetnu odgojno-obrazovnu praksu dobiva odgovarajuću podršku.²

Montessori pedagogija

Maria Montessori (it.; u daljem tekstu: M. Montessori) rođena je 31. 8 1870. godine u Italiji u mjestu Chiaravalle pokraj Ancone. Bila je prva žena u Italiji koja je završila studij medicine. Počela je raditi na psihijatrijskoj klinici u Rimu s djecom koja su imala poteškoće

¹ ljiljana963@gmail.com

²V. <http://www.korakpokorak.hr/upload/vrtici/praksa-kvaliteta-izvrsnost/issa-standardi-brosura-za-web.pdf>.

u razvoju gdje započinju prvi koraci njene koncepcije rada. Upisala se ponovo na sveučilište gdje je proučavala pedagogiju, psihologiju i antropologiju i 1904. stekla titulu profesorice antropologije (Philipps, 2003). Kroz promatranje djece i istraživanje došla je do zanimljivih spoznaja koje su postale temelj za njenu koncepciju i danas su u velikoj mjeri utemeljene istraživanjima u psihologiji i pedagogiji, (Lillard, 2005). U središtu Montessori pedagogije je dijete i njegova cjelovitost. Temeljno načelo je pomoći djetetu u svim razdobljima života, na svim područjima razvoja, umnom, tjelesnom i duševnom (Philipps, 2003). Montessori pedagogija danas djeluje na temeljnom načelu emancipacije djeteta kao ličnosti. To se ostvaruje uvažavanjem njegovih potreba, kao i vrednovanjem njegovih sposobnosti i napredovanja u sazrijevanju. Specijalno za potrebe djeteta valja pripremiti okolinu u kojoj ono boravi, pribore koji zadovoljavaju pedagoška i didaktička načela, što je M. Montessori osmislila. Vrlo važnu ulogu imaju odgojitelji/ce koji promatraju i valoriziraju napredak koji djeca postižu u svom razvoju. Naročito se obraća pažnja djeci s posebnim potrebama i teškoćama u razvoju.³ Osnovna teza M. Montessori je bila da treba temeljito upoznati djetetove individualne osobine, te ih kao takve iskoristiti za usmjeravanje odgojnih nastojanja (Matijević, 2001: 35). Takav pristup je poticala i koristila kroz cjeloživotno djelovanje, kako u vrtićima, tako i u Montessori školama. Otvaranjem „La casa dei bambini”⁴ započela je koncepcija Montessori koja se danas razvila diljem zemalja u svijetu. U potrazi za dosadašnjim istraživanjima primjene Montessori metode rada možemo reći da je sama M. Montessori najviše istraživala na „svom” području i podijelila koncepciju na šest osnovnih područja odgoja i obrazovanja a to su: praktični život, senzomotorika, matematika, jezik, kozmički odgoj, odgoj u vjeri – Kateheza Dobroga Pastira. Brojna istraživanja koja su do danas provedena pokazuju da je Montessori pedagogija primjerena današnjem vremenu zbog pristupa i razvojnih potreba djece i mladih. Rezultati istraživanja o praksi Montessori pedagogije u Njemačkoj, Austriji, Finskoj i angloameričkim zemljama ukazuju da djeca iz Montessori škola, u usporedbi s učenicima drugih škola, pokazuju bolju motivaciju za učenje, višestruke interese, samostalnost u radu, pozitivan odnos prema radu, kao i pozitivno socijalno ponašanje (Fischer i Heitkamper, 2005 u: Bašić, 2011). Promatranjem i praćenjem djece, te nuđenjem različitih materijala, koji su djeci omogućavali samostalni rad, radala se koncepcija koju je objavila u svojoj knjizi „Il metodo” (1910). Kako bi taj rad bio uspješan, Montessori je smatrala da moraju biti osigurana tri ključna faktora: okolina sa prostorom i materijalima, dijete i odgojatelj.

Priprema prostora u vrtiću

M. Montessori je zamišljala prostor u vrtiću kao u *pravoj* kući, sa više soba, natkrivenim vrtom, kako bi se djeca mogla nesmetano gibati u prostoru po želji i postavila je „stroga” mjerila za izgled okoline. U Montessori vrtićima je prostor pripremljen jednostavno i primjereno djeci sa vrlo niskim stolićima i stolicama koji su lagani za pomicanje i prenašanje. Pripremljena okolina je je okolina koja je primjerena potrebama djeteta i nudi sve što djetetu treba za tjelesnu, umnu, duhovnu i duševnu prilagodbu (Philipps, 2003). Prostor se uređuje prema estetskim kriterijima koji su prema Montessori pedagogiji: slike prirode, okruženja u kojem djeca žive, slikama iz života, kulturnih i religijskih simbola. Vodi se računa o strukturiranoj materijalnoj sredini, gdje se materijali postavljaju po pravilu, od lakših do zahtjevnijih vježbi. AMI⁵ ima i sljedeće ciljeve: *ukazati na uvjete potrebne za*

³ V. http://www.hrmdrustvo.hr/montessori_pedagogija.html.

⁴Otvorena 6. 1.1907. u jednoj rimskoj četvrti za djecu između dvije i šest godina. M. Montessori je nadgledala i pratila djecu, te nabavljala materijale za igru i učenje.

⁵M. Montessori je osnovala Međunarodnu Montessori asocijaciju sa sjedištem u Amsterdamu (Nizozemska), koja je i danas njen legitimni nasljednik i nastavlja sa njenim radom. AMI (Association Montessori internationale).

cjelovit razvoj od samoga začeca djeteta sve do njegove zrelosti; u obitelji kojoj odrasta, društvu i zajednici, davati ovlasti zaosnivanje više centara za obrazovanje temeljnih načela Montessori koncepta, pružati pomoć u oblikovanju misaonog i materijalnog okruženja koje pridonosi cjelovitom razvoju djeteta, ukazivati na temeljna prava djece kako bi ih i ona spoznala; ostvarivati suradnju s drugim tijelima i organizacijama, koje imaju isti cilj koji se odnosi na unapređenje odgoja i obrazovanja, ljudskih prava i mira (Philipps, 2003).

Didaktički materijali

M. Montessori osmislila je posebne materijale s kojima djeca rade, na način da je duže vrijeme pratila djecu promatrajući ih kako i što rade. Materijali su osmišljeni tako da pomažu racionalnom razvoju, koncentraciji, koordinaciji, samostalnosti, socijalizaciji i osjećaju za red. Igraonica je podijeljena na osnovna područja: jezik, svakodnevni život, umjetnost, motoričke sposobnosti, a u starijim skupinama su dodani jezik i znanost. Materijali su raspoređeni na policama uvijek na istom mjestu. Djecu se uči da ih uvijek stavljaju na svoje mjesto tako da budu spremna za drugo dijete. Izuzetno se cijeni osjetljivost prema zajednici i međusobno poštovanje. Pribori za poticanje matematičkih vještina su: brojevnice, brojevi od brusnog papira, vretena, brojevi i žetoni, uvod u količinu perli, uvod u simbol, stvaranje višeznamenkastog broja, ploča za oduzimanje, ploča za zbrajanje, ploča za množenje, ploča za dijeljenje, kubični lanci, Seguin ploča I i šarene perle, Seguin ploča II, množenje sa šarenim perlama i pločice u boji.⁶ S obzirom na često nedovoljnu količinu tih materijala, te njihovu cijenu pri nabavi, odgajatelji često sami izrađuju materijale po uzoru na Montessori. Najčešći materijal od kojeg odgajatelji izrađuju takve poticaje je drvo. Montessori naglašava važnost razvoja „upijajućeg uma“ djeteta, koji se temelji na usavršavanju vještina i stjecanju kompetencija djeteta u njegovu neposrednom okruženju, (Gomerčić, 2013). U tom su smislu prostori materijali Montessori vrtića organizirani tako da djetetu pružaju mogućnost izbora i samostalnog korištenja i to u funkciji poticanja razvoja određenih odgojnih područja njegova razvoja.

Uloga odgajatelja

Odgajatelj ima ključnu ulogu u stvaranju poticajnog i stvaralačkog okruženja za razvoj potencijala i kreativnog izražavanja djeteta. On mora imati dobro stručno znanje i kompetencije, kritičko promišljanje, spremnost na eksperimentiranje i uvođenje inovacija. Kroz pregled i analizu različitih pedagoških sadržaja, koji povezuju pedagoške i psihološke dimenzije odgojno-obrazovnog procesa i koji potiču razvoj potencijalnih sposobnosti djeteta na svim područjima (govorni, kognitivni, socijalno-emocionalni, tjelesni i psihomotorni, umjetnički) zaključujemo da je odgajatelj pokretač promjena u ranom odgoju djece (Gomerčić, 2015). Za uspješno promicanje djetetovog cjelokupnog razvoja važno je da odgajatelj posjeduje potrebne praktične vještine i znanje iz metodologije pedagoškog istraživanja. Uz roditelje, odgajatelj je osoba, kojoj je prepuštena skrb za rani odgoj i obrazovanje djece i sa kojom dijete preživi veći dio aktivnog vremena tijekom dana, te se time njegova uloga smatra jednom od značajnijih u životu djeteta. Osim provedbe sadržaja, plana i programa rada predviđenih kurikulumom, odgajatelj između ostalog, ima ulogu istraživača svoje prakse i time dodatni poticaj – da djeci nudi optimalne mogućnosti. Odgajatelj kao reflektivni praktičar, koji prati i vrjednuje svoja dostignuća doprinosi stvaranju vlastitog odgojno-obrazovnog kurikuluma. Kroz praćenje i bilježenje značajki dječjeg razvoja, te otkrivanja individualnih potreba pojedinca, može nuditi optimalne

⁶Kurikulum dječjeg vrtića Cvrčak, Čakovec

mogućnosti po mjeri djeteta i poticati njegove sposobnosti. Uloga odgajatelja u procesu učenja djece predškolske dobi je osigurati optimalne uvjete za učenje djece i neizravnu podršku u različitim aktivnostima u procesu učenja (Slunjski, 2011). Prostorni i materijalni uvjeti u vrtiću ključ su uspješnog učenja predškolskog uzrasta. Djeca aktivno uče (istražuju) i komuniciraju s drugom djecom i odraslima (Cohen i sur., 1996), tako da prostorni i materijalni uvjeti moraju biti dobro osmišljeni i imati obrazovni potencijal. Odgajatelji u Montessori vrtićima polaze poseban program edukacije koji se provodi u certificiranim ustanovama za obrazovanje. Nakon završetka obrazovanja koje traje dvije do tri godine dobivaju diplomu (certifikat) Montessori odgajatelja.

Poticanje kreativnosti

*Kreativnost donosi dobre stvari u svijetu koji inače ne bi postojao.
To je plemenit čin suzbijanja tmine i davanja nade u očaju.*
(Jeff Goins)

Kreativnost (stvaralaštvo) je pojam koji se koristi u svakodnevnom jeziku za označavanje misaonih procesa kojima se dolazi do rješenja, ideja, umjetničkih oblika, teorija ili proizvoda koji su jedinstveni i novi. Kreativnošću se označavaju mentalni procesi koji dovode do novih rješenja, ideja, zamisli, umjetničkih formi, teorija i rezultata.⁷ Za razvoj kreativnosti kod djeteta bitna je poticajna okolina i kreativni odgojitelj. Takvi odgojitelji svojim primjerom potiču djecu, što znači da moraju raditi na svojoj osobnoj kreativnosti kako bi mogli svladati i poznavati potrebne metode i tehnike koji ju potiču (Kragulj, i Somolanji, 2009). Također, moraju izbjegavati kritiku, poučavanje, sugeriranje i savjetovanje, a istovremeno dopuštati djetetu veliku slobodu te postići ozračje topline, prihvaćanja i hrabrenja. Svoj rad unutar skupine moraju organizirati tako da stalno potiču djecu na kreativan rad, s djecom će voditi zanimljive razgovore, postavljati poticajna pitanja ali se i pravilno odnositi prema dječjim neuobičajenim pitanjima i idejama, ukazivati na njihovu vrijednost te poticati djecu da ih postavljaju (Vrsaljko i Ivon, 2009). Budući da je djeci omogućeno da sami odaberu svoje aktivnosti i rade na njima, potiče se kreativnost. Djeca rade na zadacima zbog uživanja, što im omogućuje da se više usredotoče na proces stvaranja, nego na rezultat i tako usvajaju prirodni put do kreativnosti.

Zaključak

Pri pregledu dostupne literature i godišnjih planova i programa rada dječjih vrtića koji rade po metodi Montessori proizlazi da djeca u tim vrtićima imaju veliku mogućnost samoizražavanja i stvaralaštva. Potiče se individualni pristup i djeca imaju mogućnost izražavanja svojih individualnih sposobnosti na temelju ponuđenih poticaja. S obzirom da su vrtići opremljeni sličnim sadržajima koje djeca imaju kod kuće, ona se uče životnim vještinama, pomažući u kuhinji, vrtu, pospremanju igraonica, a pomažući se međusobno razvijaju osjetila empatije. Odgajatelj je u ulozi promatrača i „pomagača”, koji se uključuje u stvaralaštvo prema potrebama djeteta. Djeca imaju mogućnost izraziti svoj potencijal i sposobnosti na području koje im je „najbliže”, te je na taj način lakše prepoznati dijete pokazuje iznad prosječne sposobnosti.

⁷ V. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=33832>.

Literatura:

- Bašić, S. (2011). Modernost pedagoške koncepcije Marije Montessori. *Pedagogijska istraživanja*, 8 (2), 205–216.
- Cohen, L., Manion, L., Morrison, K. (1996). *A Guide to Teaching Practice*. London, New York: Routledge.
- Matijević, M. (2001). *Alternativne škole, didaktičke i pedagoške koncepcije*. Zagreb: Tipex.
- Gomerčić, Lj. (2013). *Alternativne škole i koncepti obrazovanja* (neobjavljen rad).
- Gomerčić, Lj. (2015). Otrokovsko likovno ustvarjanje. U (B. Vrbošek, ur.) *Umetnost v vrtcu*, zbornik (str. 95–97).
- Montessori, M. (2000). *The secret of the childhood*. New York: Ballantine books.
- Montessori, M. (2006). *Srkajoči um*. Ljubljana: Uršulinski zavod.
- Philipps, S. (2003). *Montessori priprava za život*. Slap Jastrebarsko.
- Ivon, H., Krolo, L., Mendeš, B. (ur.) (2011.). *Pedagogija Marije Montessori – poticaj za razvoj pedagoškog pluralizma, znanstvena monografija*, DV Montessori Split, Udruga Montessori pedagogije Split.
- Kordeš Demšar, M. (2007). Pedagogika Montessori. *Sodobna pedagogika*, 4 (58), 80-91.
- Kragulj, S. Somolanji, I. (2009). Kreativnost u nastavi budućih učitelja i odgojitelja. *Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju Knjiga radova – Priručnik za sadašnje i buduće učiteljice i učitelje*.
- Lillard, S. Angeline (2013.) Playful Learning and Montessori Education, *American Journal of Play*, 5/2.
- Marjanovič Umek, L. (2001). Psihologija predškolskega otroka. U: (V L. Marjanovič Umek, ur.), *Otrok v vrtcu. Priručnik h kurikulu za vrte*. Maribor: Založba Obzorja.
- Milutinović, J. (2011). *Alternative u teoriji i praksi savremenog obrazovanja: put ka kvalitetnom obrazovanju*. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine; Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov”.
- Rajić, V. (2008). Stavovi učitelja i roditelja o razvoju privatnog i alternativnog osnovnog školstva u Republici Hrvatskoj. *Odgojne znanosti*, 10(2), 329–347.
- Slunjski, E. (2011). Razvoj autonomije djeteta u procesu odgoja i obrazovanja u vrtiću / *Pedagogijska istraživanja*, 8 (2), 217–230.
- Vrcelj, S., Mušanović, M. (2001): *Prema pedagoškoj futurologiji: (škola budućnosti)*. Rijeka: Hrvatski pedagoško-književni zbor.
- Vrsaljko, S. i Ivon, K. (2009). Poticanje kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika i književnosti. *Magistra Iadertina*, 4.
- Vigotski, L. S. (1971). Učenje i razvoj u predškolskom uzrastu. *Predškolsko dete*, br. 4, 365–375.
- OECD, *Schooling for tomorrow (2006): Think Scenarios, Rethink Education*, available at <http://www.sourceoecd.org/education/9264023631>.
- Montessori metod – metod samog deteta i samog života, dostupno na: <https://zelenaucionica.com/montessori-metod-metod-samog-deteta-i-samog-zivota/?script=lat>.

Ljiljana Gomercic, PhD student
Nicholas's kindergarten – parish preschool
Logotec, Slovenia

ALTERNATIVE CONCEPTS AND PROMOTING CREATIVITY IN KINDERGARTEN – MONTESSORI PEDAGOGY

Summary: This article provides both an overview and an analysis of alternative pedagogy approaches. We primarily focused on Montessori approach to early childhood education and among preschool children in kindergartens, as well as on available research studies in this field. Both research studies and practical examples have shown that children attending kindergartens and schools that follow the Montessori Method have a higher level of motivation, as well as a higher level of interests and have shown more independence. There are several advantages to the individual approach used, primarily in terms of development of individual abilities and identifying

talent. The Montessori concept resulted in the development of programmes for children with developmental disabilities, as well as a programme for the promotion of spiritual development and a talent promotion programme. Our specific objective was to explore the extent to which the organisation of material conditions is planned, systematic and based on following reflection and the extent to which the awareness has been raised concerning this issue. Moreover, we strived to determine in what way it corresponds with content enrichment in encouraging creativity and talent among children.

Key words: alternative pedagogy, child, concept, creativity, kindergarten.

